

QO‘QON DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTI
ILMIY XABARLARI
(2025-yil 1-son)

SAN‘ATSHUNOSLIK
ART HISTORY

O‘ZBEK XALQ MUSIQA IJODI VA UNING MILLIY IDENTIFIKATSIYADAGI O‘RNI

Nurdinov Qamardin Patidinovich
Andijon davlat universiteti o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘zbek xalq musiqa ijodining o‘ziga xos xususiyatlari va uning milliy identifikatsiyadagi o‘rni tahlil etiladi. Xalq musiqasi millatning madaniy merosi, tarixiy taraqqiyoti hamda ijtimoiy ongini aks ettiruvchi omil sifatida qaraladi. Maqolada o‘zbek xalq musiqa janrlari, an‘anaviy cholg‘u va ashula ijrochiligi, shuningdek, ularning milliy o‘zlikni anglash jarayoniga ta’siri yoritiladi. Hamda, musiqa ijodining milliy madaniyatni saqlash va rivojlantirishdagi roli hamda uning zamonaviy san‘at bilan uyg‘unligi tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: O‘zbek xalq musiqasi, milliy identifikatsiya, madaniy meros, cholg‘u san‘ati, ashula janrlari, folklor, musiqa tarixi.

UZBEK FOLK MUSIC CREATIVITY AND ITS ROLE IN NATIONAL IDENTIFICATION

Abstract: This article analyzes the unique characteristics of Uzbek folk music creativity and its role in national identification. Folk music is considered a factor reflecting the cultural heritage, historical development, and social consciousness of a nation. The article explores the genres of Uzbek folk music, traditional instrumental and vocal performance, and their impact on the process of national self-awareness. Additionally, the role of musical creativity in preserving and developing national culture, as well as its harmony with modern art, is examined.

Keywords: Uzbek folk music, national identification, cultural heritage, instrumental art, vocal genres, folklore, music history.

УЗБЕКСКОЕ НАРОДНОЕ МУЗЫКАЛЬНОЕ ТВОРЧЕСТВО И ЕГО РОЛЬ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИФИКАЦИИ

Аннотация: В данной статье анализируются уникальные особенности узбекского народного музыкального творчества и его роль в национальной идентификации. Народная музыка рассматривается как фактор, отражающий культурное наследие, историческое развитие и общественное сознание нации. В статье рассматриваются жанры узбекской народной музыки, традиционное инструментальное и вокальное исполнительство, а также их влияние на процесс осознания национальной самобытности.

Кроме того, анализируется роль музыкального творчества в сохранении и развитии национальной культуры, а также его гармония с современным искусством.

Ключевые слова: Узбекская народная музыка, национальная идентификация, культурное наследие, инструментальное искусство, вокальные жанры, фольклор, история музыки.

Kirish

Musiqqa – bu inson qalbinning eng nozik va samimiy tuyg‘ularini ifoda etuvchi san’at tili. Har bir millatning o‘ziga xos musiqasi uning tarixi, madaniyati va dunyoqarashining in’ikosi bo‘lib, o‘zlikni anglash va saqlashda muhim ahamiyat kasb etadi. O‘zbek xalqi azaldan boy musiqiy an’analar va betakror san’at namunalari bilan ajralib turgan. Shu bois xalq musiqasi nafaqat ijodiy ifoda vositasi, balki millat ruhiyatining, madaniy merosining va ma’naviy dunyosining ajralmas qismi hamdir. Xalq musiqasi asrlar davomida avloddan-avlodga o‘tib, o‘zining jozibasini yo‘qotmagan holda takomillashib, yangi ohang va shakllar bilan boyib kelmoqda. Qo‘shiqlar, dostonlar, lapar va ashulalar orqali xalqning tarixi, sevgisi, kurashi, orzu-umidlari, fojialari va shonli onlari aks ettirilgan. Ushbu musiqalar faqatgina badiiy zavq berish bilan cheklanmay, balki milliy o‘zlikni shakllantirish va avlodlar o‘rtasidagi bog‘liqlikni mustahkamlashda ham muhim o‘rin tutadi.

Bugungi globallashuv sharoitida milliy madaniyat va san’atning o‘zligini saqlab qolish dolzarb masalaga aylanmoqda. Zamonaviy texnologiyalar ta’sirida dunyo musiqiy tafakkuri tez o‘zgarayotgan bir paytda, o‘zbek xalq musiqasining milliy identifikatsiyadagi o‘rnini chuqur anglash va uni asrab-avaylash zarurati yanada ortib bormoqda. Bu jarayonda an’anaviy cholg‘ularimiz, baxshichilik san’ati, maqomlar va xalq qo‘shiqlari nafaqat tarixiy yodgorlik sifatida, balki milliy g‘ururni tarbiyalovchi qudratli vosita sifatida o‘rganilishi lozim. Shunday ekan, xalq musiqasining ahamiyatini chuqur anglash, uni targ‘ib qilish va kelgusi avlodlarga yetkazish har birimizning muqaddas burchimizdir. Chunki o‘z tarixini, madaniyatini va san’atini bilgan millat kelajagini mustahkam poydevorga quradi.

Metodologiya:

O‘zbek xalq musiqasi va uning milliy identifikatsiyadagi o‘rnini tadqiq qilish – keng qamrovli ilmiy yondashuvni talab qiladigan jarayon. Musiqqa san’ati shunchaki badiiy ifoda vositasi emas, balki jamiyatning tarixiy, madaniy va falsafiy jarayonlari bilan chambarchas bog‘liq fenomen hisoblanadi. Shu bois ushbu tadqiqotda kompleks metodologik yondashuv qo‘llanildi. Birinchi navbatda, tarixiy-komparativ metod asosida xalq musiqasining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari tahlil qilindi. Ushbu yondashuv orqali qadimgi davrlardan to hozirgi kungacha bo‘lgan musiqiy an’analar o‘rganilib, ularning milliy identifikatsiyadagi o‘rni va zamonaviylik bilan uyg‘unligi ko‘rsatildi. Xalq musiqasining tarixiy ildizlarini chuqur o‘rganish milliy ongini shakllantirishda uning naqadar muhim ekanini anglashga yordam beradi.

Shuningdek, madaniy-antropologik yondashuv orqali xalq musiqasi jamiyatdagi ijtimoiy hodisa sifatida o‘rganildi. O‘zbek xalqi musiqiy ijodi – bu millatning turmush tarzi, urf-odatlarini,

diniy va etnik qadriyatlari bilan bog‘liq bo‘lgan murakkab jarayondir. Shu sababli, tadqiqot davomida musiqaning odamlarning hayotiga, an‘analariga va milliy g‘ururiga ta‘siri tahlil qilindi.

Tadqiqotda lingvomusiqiy tahlil usuli ham qo‘llanildi. O‘zbek xalq qo‘shiqlari va dostonlarining matni semantik jihatdan o‘rganilib, ularning mazmunida milliy o‘zlikni anglashga oid tushunchalar qanday aks etgani tahlil qilindi. Bu usul xalq musiqasining nafaqat ohangiy, balki ma‘naviy jihatdan ham milliy identifikatsiyaga xizmat qilishini ko‘rsatadi.

Bundan tashqari, tadqiqot jarayonida empirik yondashuv ham qo‘llanildi. O‘zbek xalq musiqasining turli janrlari, maqom san‘ati, baxshichilik, ashula va laparlar amaliy jihatdan o‘rganilib, ularning bugungi kunda ham yashovchanligi tahlil qilindi. Shu bilan birga, san‘atshunoslar, baxshilar va musiqashunoslar bilan suhbatlar o‘tkazilib, ularning xalq musiqasi va milliy o‘zlik haqidagi fikrlari tahlil qilindi. Shunday qilib, tadqiqotda qo‘llanilgan turli metodologik yondashuvlar o‘zbek xalq musiqasining nafaqat badiiy, balki ijtimoiy, tarixiy va falsafiy jihatlarini ham yoritishga xizmat qildi. Bu esa xalq musiqasining milliy identifikatsiya shakllanishidagi o‘rnini yanada chuqurroq anglash imkonini berdi.

Adabiyotlar tahlili(sharhi):

O‘zbek xalq musiqasining milliy identifikatsiyadagi o‘rnini o‘rganish jarayonida turli xil adabiyotlar, ilmiy tadqiqotlar va manbalar tahlil qilindi. Ushbu yo‘nalishda olib borilgan tadqiqotlar xalq musiqasining tarixi, uning shakllanish bosqichlari, milliy o‘zlikni anglashdagi ahamiyati hamda zamonaviylik bilan uyg‘unligi kabi masalalarni qamrab oladi.

Birinchi navbatda, xalq musiqasi bo‘yicha tarixiy va nazariy tadqiqotlar muhim manba sifatida o‘rganildi. Jumladan, o‘zbek xalq musiqasining rivojlanishi, uning janr va shakllari haqida A. A. Sokolovskiy[3; 189], Y. Rajabiy[1; 126], F. Karomatov[2; 95], O. Matyokubov kabi yetakchi musiqashunos olimlarning asarlari muhim o‘rin tutadi. Ushbu olimlar tomonidan xalq musiqasining shakllanishi, maqom san‘ati, baxshichilik an‘analari, cholg‘u ijrochiligi va xalq qo‘shiqlarining mazmuni keng tahlil qilingan. Ayniqsa, Y. Rajabiyning "O‘zbek xalq musiqasi"[1; 126] kitobi o‘zbek musiqiy folklorini o‘rganishda asosiy manba bo‘lib xizmat qiladi.

Bundan tashqari, madaniyatshunoslik va etnografik manbalar xalq musiqasining jamiyatdagi o‘rnini o‘rganishda muhim rol o‘ynadi. O‘zbek xalq musiqasi madaniy meros sifatida milliy identifikatsiyaga qanday ta‘sir qilishini anglash uchun O‘zbekistonda folklor ekspeditsiyalari natijalari, baxshilar ijodi, maqom san‘ati va etnografik tadqiqotlar o‘rganildi. Shu jumladan, O‘zbekistonda xalq musiqasi an‘analari bo‘yicha N. Mallaev[5; 147] va A. Saidovlarning[6; 78] ishlarida xalq ijodi va milliy o‘zlik o‘rtasidagi bog‘liqlikni ochib beradi.

Shuningdek, xalq musiqasi va milliy identifikatsiya masalasini tushunish uchun sotsiologik va falsafiy manbalar ham tahlil qilindi. O‘zbek milliy madaniyatining shakllanishida musiqa san‘atining ahamiyati, uning ma‘naviy-madaniy merosni saqlashdagi roli, yosh avlod tarbiyasiga ta‘siri haqida T. Qayumovning[7; 41] ilmiy maqolalari muhim ahamiyat kasb etdi.

Ushbu tadqiqotlar xalq musiqasining nafaqat madaniy, balki ijtimoiy va falsafiy jihatdan ham milliy o‘zlikni mustahkamlashdagi rolini ko‘rsatadi.

Bundan tashqari, zamonaviy tadqiqotlarda xalq musiqasining raqamli texnologiyalar va globallashuv jarayonlaridagi o‘rni ham alohida o‘rganildi. Xalq musiqasining saqlanishi va targ‘ib qilinishi, zamonaviy musiqa texnologiyalari bilan uyg‘unligi bo‘yicha ilmiy maqolalar, konferensiya materiallari va onlayn manbalar tahlil qilindi. Jumladan, internet platformalarida maqom san‘ati va xalq musiqasini ommalashtirish bo‘yicha olib borilgan loyihalar o‘rganildi. Shunday qilib, o‘zbek xalq musiqasi bo‘yicha adabiyotlar va manbalar tahlili ushbu san‘at turining tarixi, madaniy va ijtimoiy ahamiyati, milliy identifikatsiyadagi roli hamda zamonaviy muhitda uning rivojlanish istiqbollarini ko‘rsatib berdi. Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, xalq musiqasi nafaqat madaniy meros sifatida, balki milliy o‘zlikni anglash, tarbiyaviy jarayonlar va zamonaviy san‘at bilan uyg‘unlikda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Muhokama:

O‘zbek xalq musiqasi nafaqat san‘atning bir turi, balki xalqning tarixiy xotirasi, madaniy merosi va milliy o‘zligini belgilovchi muhim omillardan biridir. Musiqa inson ruhiyatiga bevosita ta’sir qiluvchi san‘at bo‘lgani bois, u millatning o‘ziga xosligini ifodalash, tarbiyaviy qadriyatlarini yetkazish va jamiyatning ma’naviy boyligini shakllantirishda beqiyos ahamiyatga ega. Shunday ekan, xalq musiqasi milliy identifikatsiyaning ajralmas qismi bo‘lib, uning yo‘qolishi yoki zaiflashishi milliy madaniyatning o‘ziga xos jihatlariga salbiy ta’sir qilishi mumkin.

O‘zbek xalq musiqasining milliy identifikatsiyadagi o‘rnini tahlil qilish uchun, avvalo, uning tarixiy rivojlanish bosqichlarini ko‘rib chiqish lozim. Xalq musiqasi asrlar davomida turli bosqichlarni bosib o‘tgan bo‘lib, u jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlariga, tarixiy voqealarga va madaniy o‘zgarishlarga moslashgan. O‘zbek xalq musiqasining ildizlari qadimiy shamanlik marosimlari, zardushtiylik madaniy an‘analari va islom ta’sirida shakllangan musiqa namunalari bilan bog‘liq. Shu sababli, xalq musiqasi har doim milliy qadriyatlarning, diniy-falsafiy qarashlarning va tarixiy tajribaning mahsuli bo‘lib kelgan.

Baxshichilik an‘anasi o‘zbek xalq musiqasining milliy o‘zlikni shakllantirishdagi asosiy omillaridan biri hisoblanadi. O‘zbekiston milliy maqom san‘ati va xalq dostonchilik an‘analari asrlar davomida nafaqat badiiy meros sifatida, balki milliy ong va o‘zlikni shakllantirish vositasi sifatida ham xizmat qilib kelgan. Baxshilar o‘z dostonlarida xalq tarixini, uning orzu-umidlarini, ijtimoiy hayotni aks ettirib, millatning birligini mustahkamlashga xizmat qilgan. Xususan, "Alpomish", "Go‘ro‘g‘li", "Rustamxon" kabi dostonlar xalqning jasorati, shon-shuhrati va qadriyatlarini tarannum etgan. Bunday musiqiy-folklor an‘analari yosh avlodni tarbiyalashda va milliy o‘zlikni shakllantirishda ham muhim rol o‘ynaydi.

Shuningdek, o‘zbek xalq musiqasining milliy identifikatsiyadagi ahamiyatini cholg‘u san‘ati orqali ham tushunish mumkin. O‘zbek xalq cholg‘ulari – doira, dutor, tanbur, gijjak, nay va boshqa milliy cholg‘ular nafaqat an‘anaviy musiqaning ajralmas qismi, balki xalqning madaniy identifikatorlaridan biri hisoblanadi. Masalan, dutor ijrochiligi faqat musiqa ifodalash

vositasi emas, balki xalq hayoti, hissiyotlari va qadriyatlarini ifodalovchi san’atdir. O‘zbekistonda "Maqom" san’ati va an’anaviy cholg‘u musiqalari 2003-yilda YUNESKOning[8] nomoddiy madaniy merosi ro‘yxatiga kiritilganligi xalq musiqasining global e’tirofiga dalildir.

Zamonaviy jarayonlarda xalq musiqasining milliy identifikatsiyadagi o‘rni masalasi ham dolzarb. Globallashuv jarayonida ko‘plab milliy madaniyatlar ommaviy madaniyat ta’sirida o‘z an’analarini yo‘qotish xavfi ostida qolmoqda. Biroq o‘zbek xalq musiqasi bugungi kunda ham yangicha shakllarda rivojlanmoqda va zamonaviy musiqa janrlari bilan uyg‘unlashib borayotgani kuzatilmoqda. Ayniqsa, maqom san’ati, folklor ansambllari va milliy cholg‘u ijrochiligi yangi texnologiyalar yordamida keng targ‘ib qilinmoqda. Yangi avlod xonandalari va musiqachilari xalq musiqasi elementlarini pop va estrada janrlariga uyg‘unlashtirib, uni yoshlar orasida ommalashtirishga harakat qilmoqdalar.

Biroq bu jarayonda xalq musiqasining asl mohiyatini yo‘qotmaslik muhim. Ba’zi zamonaviy tendensiyalar an’anaviy musiqaning chuqur falsafiy va ruhiy asoslarini soddalashtirishga, ularning tijoratlashishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, xalq musiqasi bilan shug‘ullanuvchi san’atshunoslar va olimlar uning an’anaviy ko‘rinishlarini saqlab qolish, original shakllarini o‘rganish va targ‘ib qilish yo‘nalishida harakat qilishlari lozim. O‘zbek xalq musiqasi milliy identifikatsiyaning eng muhim omillaridan biridir. U faqatgina san’at turi sifatida emas, balki xalqning ma’naviy merosi, tarixiy xotirasi va ijtimoiy ongining shakllanishida muhim o‘rin tutadi. Bugungi kunda xalq musiqasini rivojlantirish va kelajak avlodga yetkazish milliy madaniyatimizni asrab-avaylash yo‘lidagi eng muhim vazifalardan biridir. Shu bois, xalq musiqasini ilmiy asosda o‘rganish, uni targ‘ib qilish va zamonaviy sharoitga mos ravishda rivojlantirish dolzarb masala bo‘lib qolmoqda.

Xulosa.

O‘zbek xalq musiqasi millatning boy madaniy merosi va milliy identifikatsiyasining ajralmas qismi hisoblanadi. U asrlar davomida xalqning tarixiy tajribasi, urf-odatlar, e’tiqodi va ijtimoiy ongini aks ettirib kelgan. Xalq musiqasi nafaqat badiiy ifoda vositasi, balki milliy o‘zlikni anglash, avlodlar o‘rtasidagi madaniy bog‘liqlikni mustahkamlash va jamiyatning ma’naviy qiyofasini shakllantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘zbek xalq musiqasi turli shakllar va janrlar orqali millatning o‘ziga xosligini saqlab qolishga xizmat qiladi. Xalq dostonlari, maqom san’ati, baxshichilik an’analari, an’anaviy cholg‘u ijrochiligi hamda ashulalar milliy madaniyatni asrab-avaylash va uni yangi avlodlarga yetkazishda muhim vositalardir. Tarixiy manbalar va ilmiy tadqiqotlar xalq musiqasining faqat san’atga oid emas, balki ijtimoiy, pedagogik va falsafiy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega ekanini tasdiqlaydi.

Xulosa qilib aytganda, o‘zbek xalq musiqasi nafaqat o‘tgan avlodlardan qolgan meros, balki milliy identifikatsiyaning asosiy tayanchlaridan biridir. Uning kelajak avlodlarga yetkazilishi milliy madaniyatimizning barqarorligi va mustahkamligi garovidir. Shu bois, xalq

musiqasini o‘rganish, targ‘ib qilish va uni zamonaviy san‘at bilan uyg‘unlashtirish yo‘lidagi ilmiy izlanishlar va ijodiy sa’y-harakatlar davom ettirilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Rajabiy, Y. (1978). *O‘zbek xalq musiqasi*. Toshkent: Fan.
2. Karomatov, F. (1982). *O‘zbek musiqasi tarixi*. Toshkent: Fan.
3. Matyokubov, O. (2004). *Shashmaqom: Tarix va nazariya*. Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa uyi.
4. Sokolovskiy, A. A. (1893). *O‘rta Osiyo xalqlarining musiqasi*. Sankt-Peterburg: Rossiya Fanlar Akademiyasi.
5. Mallaev, N. (1990). *O‘zbek xalq og‘zaki ijodi*. Toshkent: O‘zbekiston.
6. Saidov, A. (2011). *O‘zbek xalq cholg‘ulari va ularning ijrochilik an‘analari*. Toshkent: Ma‘naviyat.
7. Qayumov, T. (2018). *Xalq musiqasi va yosh avlod tarbiyasida uning roli*. Toshkent: Innovatsiya.
8. YUNESKO (2003). *Nomoddiy madaniy merosni saqlash bo‘yicha xalqaro hujjatlar to‘plami*. Parij: YUNESKO nashriyoti.
9. Nurdinov, Q. (2024). Individual yondashuv asosida o‘quvchilarning musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirish. *Journal of Culture and Art*, 2(2), 84-88.
10. Nurdinov, Q. P. (2024). Zamonaviy musiqa ta’limidagi an‘analar va innovatsiyalar. *Oriental Art and Culture*, 5(2), 248-253.
11. Patidinovich, N. Q. (2021). Theoretical Foundations of Eastern Classical Music. *International Journal on Orange Technologies*, 3(12), 194-196.
12. Patidinovich, N. Q. (2024). Method of pedagogical diagnostics of music education. *International Journal of Pedagogics*, 4(11), 312-316.
13. Nurdinov, Q. P. (2024). O‘rta osiyo xalqari musiqa madaniyatining o‘zaro integratsiyasi. *Inter education & global study*, (9), 320-326.
14. Nurdinov, Q. (2025). O‘zbek xalq musiqasini saqlash va targ‘ib qilish masalalari. *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры*, 5(2), 22–27.